פרק ו׳

יורם גדל ונפגש לראשונה עם מאיר

במשך השנים האלה בהן ידידיה למד בת״ת עץ־חיים, הלך וגדל אחיו הצעיר יורם, וגם הוא החל להראות כשרונות מצויינים. בייחוד ניכרה בו פיקחות טבעית, סקרנות לדעת, ואופי עליז. הוא התחבר בנקל עם ילדי השכנים והיה רגיל לעשות מעשי קונדס רבים. אהב מאד להשתובב עם אחותו שושנה וחברותיה שבאו לבקרה. אחד ממעשי הקונדס האהובים עליו היה כדלקמן. משהיה רואה מרחוק את אחותו חוזרת הביתה בלווית כמה מחברותיה, היה מתגנב בשקט ובזריזות לחדרה, מתחבא מאחורי הספה וממתין בשלוה לכניסתן לחדר. משהתיישבו ליד השולחן והחלו לשוחח או לעשות את השיעורים, היה לפתע משמיע קול יללת חתול, והיה החיקוי כה מוצלח, עד שהבנות היו קופצות ממקומן בצריחה. אז היה יוצא בזחילה מאחורי הספה, קם על רגליו, ובצחוק ניצחון על פניו היה מברכן לשלום.

הבנות חיבבוהו מאד הן בגלל היותו ילד יפה ותמיר והן בגלל שובבותו ופקחותו. בטרם שמלאו לו שלש שנים ידע כבר על פה את שמות ערי הבירה של ארצות רבות, והן אהבו לשאלו שאלות בנושא זה כמו בנושאים אחרים. לכל שאלה היה ממהר לענות ותמיד רחפה בת צחוק נעימה על פניו החמודים.

באותה תקופה התחילו עסקיו של דוד לשגשג בקצב גובר והולך. בית החרושת גדל ומספר הפועלים שהועסקו בו עלה והגיע לחמישים, מספר גדול יחסית בהשוואה לגודל המפעלים שהיו קיימים אז. היתה אז תקופה של רווחה בארץ, תקופת ה״פרוספריטי״. עם עלות היטלר לשלטון בגרמניה, החלה העליה הגדולה של יהודי גרמניה, שהביאה בכנפיה הן כוח אדם מעולה בשטח הטכניקה והמדע והן הון ניכר בצורת מכונות ומכשירי ייצור אחרים. בד בבד עם עליה זו נמשכה גם העליה של יהודי פולניה וארצות אחרות באירופה. עליות אלו נתנו דחיפה עצומה לבניה ולהקמת תעשיות שונות, והחיים הכלכליים החלו להתפתח בקצב מהיר. תל־אביב גדלה והחלה מתפשטת לצד צפון ולצד מזרח וגם חיפה לא פיגרה אחריה. מצפון לחיפה נוסדה העיר החדשה נהריה, שבה התיישבו רבים מעולי גרמניה.

בד בבד עם הפיתוח התעשייתי, החל גם לגדול קצב ההתיישבות החקלאית, על צורותיה וזרמיה השונים. הוקמו קיבוצים, קבוצות ומושבים חדשים, וגם המושבות הוותיקות, כגון: פתח־תקוה, חדרה ורחובות גדלו והתרחבו.

דוד הרגיש בחושו המסחרי הבריא, כי עם התנופה בהתפתחות הכלכלית וגידול האוכלוסיה, שהביאו בכנפיהם להתרחבות הצריכה, הוא יוכל להגדיל באופן ניכר את היקף תוצרתו וכן את מספר המוצרים. לשם כך היה נחוץ לו תוספת הון וכן איש מקצועי מנוסה שיוכל להתמסר לפיקוח על הצד הטכני של הייצור, על מנת שהוא עצמו יוכל להקדיש את תשומת לבו לבעיות השיווק והניהול הפיננסי. רצה הגורל, ודוד נפגש עם עולה חדש מגרמניה, בשם קורט מורגנשטרן, שהיה בעל הון מתאים וכן מהנדס מנוסה בענף המתכת. הוא היה נצר למשפחה וותיקה בפרנקפורט, בראשית שנות הארבעים שלו, והוא הגיע ארצה עם אשתו הלן ובת צעירה בשם קורין, שהיתה בת ארבע־עשרה שנה. משפחת מורגנשטרן היתה שומרת מסורת, ועד מהרה התפתחו יחסים ידידותיים בין דוד וקורט, והסכם ביניהם כי קורט ייכנס לעבודה בבית־החרושת כמנהל אגף הייצור, תוך הבנה כי לאחר תקופת נסיון של שלושה חדשים הוא ייהפך לשותף מלא ושווה בפירמה. קורט נכנס לעבודה במרץ רב, ובמהרה נוכח דוד כי קורט הוא האיש המתאים להיות שותפו במפעל. קורט התחבב על הפועלים, הכניס שיטות חדשות ושיפורים בתהליכי הייצור, וכמות התוצרת עלתה במידה ניכרת. דוד הרחיב את חוג הלקוחות, שהקיף עתה את כל שטח הארץ, הן בסקטור היהודי והן בסקטור הערבי.

עם תום התקופה של שלושה חדשים, הם יסדו באופן רשמי את השותפות ביניהם וקראו לפירמה בשם ״התלגי ושות׳״. הם ניגשו בכוחות משותפים להרחיב את המפעל, הוסיפו אגף חדש לבנין, הזמינו מכונות חדשות מחוץ־לארץ, והתחילו לייצר מוצרי מתכת חדשים. המוצרים היו בטיב מעולה, ועד מהרה יצאו מוניטין למפעל במזרח הקרוב כולו, והזמנות החלו לזרום גם מהארצות השכנות. משפחת מורגנשטרן שכרה לה דירה נאה בשכונת רחביה, ואת הבת קורין הכניסו ללמוד בגימנסיה רחביה, לאחר שעברה קורס מזורז בשפה העברית על ידי מורה פרטי.

דוד ושולמית החלו לתכנן את לימודיו של בנם הצעיר, יורם. ביודעם כי ידידיה נוצר לגדולות בשטח הרוח, ובהכירם, לעומת זאת, באופי ובפקחות המעשית של יורם, החליטו כי עליהם לתת ליורם חינוך והשכלה כזאת שיאפשרו לו בבוא הזמן להכנס לעסק המשפחתי ולהשתתף בניהולו. עם זאת, החליטו גם כי טוב הדבר שבתחילה הוא יקבל חינוך דתי מקיף על מנת שיכיר על בורים את ערכי היהדות המסורתיים והנצחיים, ורק אחר כך יעבירוהו לחינוך הכללי והמקצועי. כתוצאה משיקולים אלה הכניסוהו תחילה לחדר, ומשם, לאחר לימוד של שלש שנים, העבירוהו לתלמוד־תורה ״עץ־חיים״, בדיוק באותו הזמן שבו ידידיה סיים את לימודיו במוסד זה.

עוד בהיותו בחדר, נפגש יורם עם ילד שחרחר ותמיר בשם מאיר. מאיר זה, שהיה ילד נבון וזריז, היה גם הוא יליד העיר העתיקה בירושלים, ודמה בהרבה מתכונותיו ליורם, אלא שמאיר היה במקצת רציני יותר ממנו. בין שני ילדים אלה התפתחה ידידות כנה שהלכה וגברה ברבות הימים. מאיר היה בן הזקונים של סוחר אמיד, בשם אליעזר פיינשטיין, שעלה ארצה בהיותו עלם צעיר מהעיר ברסט־ליטובסק שברוסיה. כשעלה ארצה בשנת תרמ״ח, היה לאחד מתלמידיו של

הרבי מבריסק, שחיבבו מאד על שקדנותו המופלאה. לאחר שאליעזר הצעיר נשא לו אשה מבנות ירושלים, פתח לו חנות מכולת קטנה ליד בית הכנסת העתיק על שם רבי יוחנן בן זכאי שבעיר העתיקה, והרבי מבריסק ברך את האברך הצעיר שיצליח במעשיו. ברכה זו נתקיימה במלואה, ואליעזר הצליח בעסקו בחנות הקטנה, עד שבמהרה הוא עבר לחנות גדולה שאליה היה צמוד מחסן גדול ברחוב המידן. במקום זה הוא ייסד יקב לייצור יינות מסוגים שונים: יין אדום מתוק, יין לבן, יין חמוץ וארקים למיניהם. בעונת בציר הענבים, היה כל רחוב המידן מתמלא שיירות של גמלים וחמורים שנשאו על גבם סלים גדולים מלאים ענבי יין שהביאו מכרמי חברון ליקב של אליעזר.

ר׳ אליעזר ראה ברכה בעמלו, הקים משפחה מרובת ילדים, ושמו יצא לתהילה כאיש סוחר מצליח וישר דרך. למרות עבודתו הקשה שנמשכה משעות הבוקר המוקדמות עד הערב, היה רב אליעזר נוהג עם סיום מלאכת יומו לגשת לבית המדרש שבחצר רבי יהודה החסיד (ליד בית הכנסת "החורבה") כדי ללמוד שם גמרא. וכך קיים את המצוות של תורה ועבודה. מנהג זה של לימוד התלמוד בשקידה היה נקוט בידו עד לסוף ימיו עלי אדמות.

מאיר, בן הזקונים של ר׳ אליעזר, נולד בשנת תרפ״ט, בבית החולים "משגב לדך" שבעיר העתיקה. ילדה אותו בלה, אשתו השניה של ר׳ אליעזר, אותה נשא לאשה לאחר שנתאלמן מאשתו הראשונה. בלה היפה והצעירה עלתה ארצה עם אמה מביאליסטוק (אז ברוסיה) זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה. היא היתה עלמה יפהפיה וחסודה, בעלת קומה זקופה ופנים חטובים להפליא. היא חונכה על ברכי הדת, והיתה עוזרת לאמה בפרנסתה. כשהכירו לה את רב אליעזר, מצאו חן האחד בעיני רעותו, והיא ניאותה להנשא לו. ואמנם נשואים אלה עלו יפה, והיא ילדה לו בת ושני בנים לפני שילדה את בן הזקונים מאיר. בלה היתה לרעיה נאמנה לרב אליעזר, ונוסף לעבודתה הרבה בניהול משק הבית, היא עזרה גם רבות לבעלה בניהול העסק.

לאחר הפרעות של שנת תרפ״ט, יצאה משפחת פיינשטיין לגור בעיר החדשה, בבית שר׳ אליעזר בנה לעצמו בשכונת כרם. היה זה בית בן שמונה חדרים, ששה מהם הושכרו לדיירים אחרים, ואילו בעצמם גרו בשני חדרים ומרפסת סגורה. בדירה זו גדל ונתחנך מאיר. לפני העתקת המגורין, העביר ר׳ אליעזר גם את עסקו לעיר החדשה, לשכונת מחנה יהודה. ר׳ אליעזר הקפיד לתת חינוך תורני לכל ילדיו, וכך גם בנו הצעיר מאיר, עם הגיעו לגיל שלוש, הכניסו אביו ל"חדר" בזכרון משה, לאותו חדר בו הוכנס גם יורם התלגי. וכך גדלו ונתיידדו שני הילדים משחר ילדותם עד להתבגרותם. שניהם למדו בשקידה רבה והיו לחברים בלב ונפש. עם סיום לימודם ב"חדר" שבזכרון משה, עברו שניהם ללמוד לתלמוד־תורה "עץ־חיים", לאותה כיתה.

פרק ז׳

חברי ידידיה בסמינריון למורים

בראשית שנת הלימודים תרצ״ו, נכנס ידידיה לכיתה א׳ של בית המדרש למורים. היו בכיתה כחמישים תלמיד שבאו ברובם מת״ת מזרחי ומבית הספר תחכמוני. חלק מהתלמידים באו גם מחוץ לירושלים. בין אלה בלטו שניים באופן מיוחד. האחד מהם היה בחור צפתי, בשם עמיקם ברנס, ששני הוריו נרצחו על ידי מרצחים ערביים בפרעות תרפ״ט, בנסעם במכונית מצפת לטבריה. עמיקם היה בחור שחרחר וגבוה, והוא התגורר אצל דוד שלו בשכונת בית הכרם. השני היה בחור אמריקאי, בשם יעקב סילבר, שעלה ארצה עם הוריו בשנה הקודמת. בהיות הוריו אנשים אמידים, הם רכשו בית חוילה על הר הכרמל למגורין, ואילו בהדר הכרמל שבחיפה פתחו בית מסחר מפואר לבגדים. משפחת סילבר היתה שומרת דת ומסורת, ואת בנם יעקב, שגילה כשרונות פדגוגיים, שלחו ללמוד בירושלים בבית המדרש למורים. יעקב היה בחור בלונדיני גבוה וחסון, ובת־צחוק תמידית רחפה על פניו. אביו שכר לו חדר בפנסיון בבית־הכרם, סמוך למקום מגוריו של עמיקם, והקציב לו סכום חדשי קבוע להוצאותיו.

ידידות עמוקה נקשרה בין ידידיה, עמיקם ויעקב, ידידות שנמשכה שנים רבות. ידידיה התקשה בתחילה בשפה האנגלית, ויעקב הסכים לעזור לו בשפה זו, ולעומת זאת עזר ידידיה ליעקב בשפה העברית. כך הפך יעקב לבן־בית קבוע בביתו של ידידיה. גם עמיקם התחבר עם ידידיה והיה מבאי ביתו הקבועים. ידידיה רחש לו חיבה מיוחדת. מאז מות הוריו של עמיקם, היתה עננה של עצבות נסוכה על פניו הנאים. הוא היה בחור שקט ומתבודד בדרך כלל. אולם ידידיה הבחין היטב שהשקט שנשקף מפניו היה רק כלפי חוץ ומדומה. בנפשו פנימה, היתה התרוצצות ולהט שאיימו לפרוץ החוצה באחד הימים. היה זה כוסף טמיר לקחת נקם. נקם מכל אלה אשר באופן ישיר או בעקיפין גרמו למותם הטרגי של הוריו. כוסף זה מילא את כל חדרי נפשו. אבל זה היה סוד כמוס בלבו של עמיקם, ואיש מלבד ידידיה לא ידע על כך מאומה. עמיקם למד בשקידה רבה והכין את שיעוריו בדייקנות. ביחוד אהב את לימודי התנ״ך וההיסטוריה הישראלית. מוריו חיבבוהו, והוא נחשב לאחד התלמידים המעולים בכיתה.

היה אחד מערבי החורף הארוכים. רוח סערה השתוללה בחוץ, וגשם שוטף